

ERPENIUS, Thomas

(1584-1624)

Hollandalı şarkiyatçı ve semitist.

Gorkum'da doğan Erpenius (Felemenkçe aslı van Erpe) Leiden Üniversitesi'nde ilâhiyat okumaya başladı. Ancak buradaki hocalarından Scaliger'in yönlendirmesiyle Arapça öğrenmeye karar verdi ve tahsilini yarım bırakarak Hollanda'da imkân bulamadığı için İngiltere'ye gidip bu dili ilk İngiliz Arabiyatçısı olan William Bedwell'den öğrendi (1608). Ertesi yıl Fransa'ya geçerek Paris Üniversitesi Arap dili profesörlerinden Stephanus Hubertus ve Kraliyet Kütüphanesi müdürü Isaac Casaubon'dan tekrar gramer dersleri aldı; bu arada Paris'te yaşayan Kıptî âlimi Yûsuf b. Ebû Zekan ile de (Joseph Barbatas Abudacnus) pratiğini geliştirdi. Aynı yıl buradan ayrılarak ilâhiyat öğrenimini tamamlamak üzere Güney Fransa'daki Saumur'a gitti. Bu arada *el-Âcurrûmiyye*, *el-Kâfiye* ve *el-'Avâmilü'l-mi'e* (Abdülkâhir el-Cürçânî'nin) gibi klasik eserleri okuyarak Arapça sarf ve nahiv ilimleri üzerindeki bilgisini ilerletti. Ertesi yıl hocası Casaubon'u görmek için Paris'e döndü ve arkasından tahkikini yaptığı *Kitâbü'l-Emsâl* adlı eseri neşretmek üzere Conflas'a geçti. Burada karşılaştığı Faslı müslüman tâcir Ahmed b. Kâsım el-Endelûsî ile dostluk kurdu; onunla birlikte Paris'e giderek Arapça pratiğini, özellikle Mağrib lehçesine olan hâkimiyetini geliştirmek ve İslâm akîdesini öğrenmek imkânını elde etti. 1612 yılında Venedik'e yaptığı bir ziyaretin ardından Hollanda'ya ailesinin yanına döndü. O sıralarda Leiden Üniversitesi'nde yeni açılan Doğu Dilleri Bölümü'nde Arapça hocası olarak görev aldı. Daha çok Sâmi dillerin mukayesesini yapan Erpenius, araştırmalarını İbrânîce ile Arapça arasındaki yakınlık üzerinde yoğunlaştırdı; *Orationes tres, de*

Linguarum Ebrææ, atque Arabicæ Dignitate adlı eseri (Leidæ 1621) bu çalışmalarının ürünüdür. İngiltere, Fransa, İtalya ve Almanya'da bulunduğu şehirlerden topladığı yazma eserlerden meydana gelen geniş bir koleksiyona (halen çoğunluğu Cambridge Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir) sahip olan Erpenius, kendi evinde kurduğu bir matbaa ile (bugünkü Brill Matbaası'nın çekirdeği) Arap literatürüne ait eserlerin neşrine çalıştı. Arap dili ve tarihiyle ilgili çeşitli kitapların yanı sıra eğitim hizmetleri yoluyla da Avrupa'daki İslâm dünyasına yönelik çalışmaların öncülüğünü yaptı. Henüz kırk yaşında iken Leiden'de vebadan öldü.

Eserleri. 1. *Grammatica Arabica* (Leidæ 1613). Klasik Arapça üzerine Avrupa'da kaleme alınmış ilk bilimsel metotlu gramer kitabı sayılan ve Arapça eğitiminde iki yüzyıl süreyle Batılı araştırmacıların yegâne müracaat kaynağı olarak kalan eser beş bölümden oluşmaktadır. Öğrencileri ve devrin ünlü araştırmacıları tarafından birkaç defa düzeltilerek yeniden neşredilen kitap daha sonra J. D. Michaelis tarafından Almanca'ya çevrilmiştir (Göttingen 1771). 2. *Kitâbü'l-Emsâl / Proverbiorum Arabicorum centuriæ duæ* (Leidæ 1615). 200 Arapça meselden oluşan müellifi meçhul bir yazmanın tahkiki ve Latince'ye tercümesidir. 176 mesel hocası Scaliger tarafından tercüme ve şerhedilmiş, onun ölümü üzerine kalan kısmı Erpenius tamamlamıştır. 3. *Emsâlü'l-Ḥakim ve ba'zu aḳvâli'l-'Arab / Locmani Sapientis Fabulae et selecta quaedam Arabum Adagia cum interpretatione Latina et notis Thomae Erpenii* (Leidæ 1615). Yazarı bilinmeyen bir "Lokman Hekim meselleri" kitabının bazı notlarla birlikte yapılmış Latince tercümesidir. Eser, Avrupa'da XIX. yüzyıl ortalarına kadar okutulan başlıca Arapça ders kitaplarından biri olarak kalmıştır. 4. *Sûretü Yûsuf ve tehecci'l-'Arab / Historia Josephi Patriarchae* (Leidæ 1617). Arapça eğitimine yönelik eserlerden biri olup Yûsuf süresinin metniyle üç ayrı Latince tercümesini ve Erpenius'un bazı notlarını içermektedir. 5. *Kitâbü'l-Cerûmiyye ve Mi'etü'l-'âmil / Grammatica Arabica dicta Gjarumia, et Libellus centum regentium cum versione Latina et Commentarijs Thomae Erpenii* (Leidæ 1617). Klasik gramer kitaplarından İbn Âcurrûm'un *el-Âcurrûmiyye*'si ile Cürçânî'nin *el-'Avâmilü'l-mi'e*'sinin Arapça metinleriyle Latince tercüme ve açık-

Thomas Erpenius'un *Orationes tres, de Linguarum Ebrææ atque Arabicæ Dignitate* adlı eserinin dış kapağı (Anno 1621)

lamalarından meydana gelmektedir. 6. *Historia Saracénica*. Mısır Kıbtî âlimlerinden Mekîn'in (ö. 672/1273) *el-Mecmû'u'l-mübârek* adlı tarihinin Hz. Muhammed'den Zengîler'e kadarki dönemi kapsayan ikinci kısmının tahkikli metni ve Latince tercümesidir. Erpenius'un başladığı bu çalışmayı ölümü üzerine öğrencisi Jacobus Golius tamamlamış ve Endülüs'le ilgili bilgiler ihtiva etmesinden dolayı Tuleytula (Toledo) başpiskoposu Don Rodrigo Jimenez de Rada'nın *Târîhu'l-'Arab / Historia Arabum* adlı kitabının tahkikli metniyle Latince tercümesini de ekleyerek yayımlamıştır (Leidæ 1625).

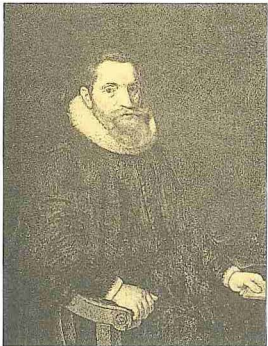
Erpenius'un bunlardan başka sağlığında veya ölümünün arkasından yayımlanmış İbrânîce, Ârâmîce, Süryânîce gramerleri, bazı okuma parçaları ve Ahd-i Atîk'in ilk beş kitabı ile Ahd-i Cedîd'in Arapça tercümeleri bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Serkis, *Mu'cem*, I, 421; Brockelmann, *GAL*, I, 287, 348; II, 237; *Suppl.*, II, 332; M. A. Palau, *Catalogo de autores de la biblioteca (seccion Europea)*, Tetuan 1953, s. 44; J. Fück, *Die arabischen studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 59-72; Zirikî, *el-A'âm*, II, 76; A. S. Fulton — M. Lings, *Second Supplementary Catalogue of Arabic Printed Books in the British Museum*, London 1959, s. 255; D. Grimwood — J. D. Hopwood — J. D. Pearson, *Arab Islamic Bibliography*, Sussex 1977, s. 71; Necîb el-Akîkî, *el-Müsteşriḳün*, Kahire 1980, II, 303; Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşriḳîn*, s. 8-13; J. Balagna, *l'Imprimerie arabe en occident*, Paris 1984, s. 53-54, 58, 60, 61, 62, 63, 65, 70, 71, 82, 106, 112, 121; R. Jones, "Thomas Erpenius (1584-1624)", *Manuscripts of the Middle East* (ed. J. J. Witkam), I, Leiden 1986, s. 15; "Erpenius", *EAm*, X, 484; "Erpenius", *TA*, XV, 335; *el-Ḳâmûsü'l-İslâmî*, I, 61; "Van Erpe", *ML*, XII, 523-524; R. Loewe, "Erpenius", *EJd.*, VI, 846; "Erpenius", *Büyük Larousse*, İstanbul 1986, III, 3789-3790.

CENGİZ KALLEK

Thomas Erpenius